

KAKO MI JE GDIN DJUI DECIMAL SPASAO ŽIVOT¹

Bibliotekarka po imenu gospođica Truman Ričij me je spasla iz čeljusti uništenja, a sada je suviše kasno da joj se zahvalim. Nisam prva koja je zapazila da smo veoma retko u mogućnosti da se zahvalimo onima koji su nam najviše pomogli. Spasenje je tako silovita stvar da nas tera da skačemo bez daha na obali, uz povike radosti što smo živi, dok naš zaboravljeni spasilac nestaje pod vodom. Ili samo da sedimo mirno, postišđeni, mrmrljajući da zapravo nikad nismo znali da plivamo kako treba. Ali sada, kada pomislim kakva sam olupina mogla postati bez gospođice Ričij, u strašnom sam iskušenju da zagrlim svakog živog bibliotekara koga sretnem na svom putu u ime svih onih duša koje su spasili a da toga nisu bili svesni.

Srednju školu sam upisala šezdesetih godina u Komonveltu Kentakiju koji je po ulaganju u obrazovanje bio rangiran otprilike na 55. mesto posle Misisipija ili šta god je već ispod Misisipija. U poslednje vreme Kentaki je drastično promenio način kako se novac troši na škole, ali tada je malo novčića padalo sa drveća novca koje raste u Leksingtonu. Naš okrug – tamo gde trava počinje da žuti,² jedva da je spajao kraj s krajem. Mnogi naši nastavnici su posvećeno služili u školskim učionicama i holovima, ali s tako malim budžetom teško da su mogli nešto više da urade. Nismo imali otmene predmete kao što je latinski, recimo, ili matematička analiza. Sem engleskog jezika, jedina dva predmeta koja smo izučavali tokom četiri godine zaredom, a koji su se odvijali zasebno i u zasebnim zgradama, bili su domaćinstvo za devojčice i zanati za dečake. I tako ja danas umem da tapeciram, svećano postavim sto tako da uskladim boje i isplaniram tradicionalno venćanje – veoma važne veštine koje još uvek nisam stigla da primenim u životu.

S taćke gledišta šesnaestogodišnjakinje, srednja škola okruga Nikolas od mene ništa nije tražila što bi me odvuklo sa ulice; nažalost, mi nismo imali ni ulice. Imali smo puteve, trake i ruralne saobraćajne rute, ukupno šest, mislim. Imali smo dva semafora na kojima je posle šest sati posle podne uvek bilo zeleno u svim pravicima, kako ne bi usporavali nikog u slučaju da se saobraćaj pojaća.

Ono što *nismo* imali uključivalo je gotovo sve što bi bilo koji tinejdžer koji drži do sebe mogao smatrati zabavom. U stvari, postojala je samo jedna stvar koju su svi tinejdžeri radili iz zabave, a to se uvek obavljalo na zadnjim sedišćtima fordova i ševroleta. A

¹ Melvil Djuj (1851–1931), amerićki bibliotekar poznat po izradi bibliotećke klasifikacije pod nazivom Djuijeva decimalna klasifikacija. (*Prim. prev.*)

² Autorka je upotrebila reć *bluegrass* – u pitanju je žanr amerićke folk muzike koji se razvio u oblasti Kentakija, Severne i Južne Karoline, Tenesija, Virdžinije i Zapadne Virdžinije. „Ocem” ove muzike smatra se Bil Monro (1911–1996) iz Kentakija. (*Prim. prev.*)

nije u pitanju primena veštine tapeciranja. Doduše, posle bi obično usledila primena veštine planiranja venčanja.

Treću godinu srednje škole sam započela u stanju nemira, ubeđena da znam sve što je potrebno da znam u akademskom smislu – mudra i bez mogućnosti da odem bilo gde. Neke od mojih vršnjakinja su pristupile racionisanju nastave matematike i nauke između perioda udaljavanja sa nastave ili rođenja deteta, rastežući svoje školovanje na period duži od dodeljene četiri godine; zavidela sam im na širokom viđenju stvari. Ja sam žurila i iskoristila svu nastavu unapred, kao neodgovorni planinar koji već prvog dana dugog marša pojede sve zalihe hrane. Ispred mene su bile godine koje ću provesti u čitaonici, samostalno učeći, koje će nakratko biti prekidane časovima domaćinstva III i IV koji je trebalo da budu svetle tačke. Počinjala sam da dobijam izgledni izgled.

Imali smo školsku biblioteku i bibliotekarku koja je sigurno bila nedovoljno plaćena za sav posao koji je obavljala. A opet, svakog prepodneva je bila tu, predsedavala čitaonici, i ja sam joj zapala za oko. Tako snažno sam čeznula za nečim da to mora da se materijalizovao u vazduhu iznad moje glave i bilo povezano za tu moju glavu stripovskim oblačićem. Ako je ono što je ona tada videla bila moja budućnost – onda se ona vozila na motociklu u crnoj kožnoj jakni s natpisom „Prekršitelji” (*Violators*³ – to je zaista bilo ime naše lokalne motociklističke bande, i ne, ne šalim se) ušivenim u vidu luka preko leđa.

Ja nikako nisam mogla da završim kao devojka „Prekršitelja” – mogla sam samo da sanjam o tako uzbudljivoj sudbini. Ali bila sam odlučna da uništim svoju reputaciju iako je broj načina na koje sam to mogla da uradim bio prilično ograničen budući da sam bila mršava devojka koju mladići nisu pozivali u izlazak. Moje uništavanje reputacije se uglavnom sastojalo od neslušanja na času, pretvaranja da sam osorna i izmišljanja šokantnih i potpuno netačnih priča o mom porodičnom životu. Sada se pitam zašto su moji roditelji uopšte nastavili da me hrane. Grebala sam kao mačka u vreći protiv propasti koje sam se plašila: da ostanem kod kuće i stalno iznova po hiljaditi put tapeciram majčin kauč, sve dok se ne pojavi mladi farmer otporan na kratkovidost i spase me ropstva mašine za šivenje.

Gospođica Ričij je imala nešto drugo na umu. Jednog dana u čitaonici me je uhvatila ispod ruke i rekla: „Barbara, naučiću te Djuijevoj decimalnoj klasifikaciji.”

Još jedna važna veština u mom životu.

Uključila me je u projekat katalogizacije i sortiranja svake knjige od, najverovatnije, hiljadu knjiga u biblioteci srednje škole okruga Nikolas. I budući da je to bilo hiljadu puta bolje od domaćinstva III, provodila sam sate u biblioteci radeći i ne žaleći se, dokle god mi je bilo dozvoljeno da zadržim svoj nadurenjeni izgled. Mada je bilo teško videti svrhu u sređivanju knjiga koje niko nikada nije ni pogledao. I pošto je u to vreme moja bogomdana dužnost bila da budem iskrena, to sam i rekla gospođici Ričij.

Ona se samo osmehnula. Ona i njena skrivena agenda. I postepeno, tokom postupka rukovanja svakom knjigom u sobi, otkrila sam neke stvari. Otkrila sam *Prohujalo sa vihorom* – knjigu za koju sam sumnjala da je moja majka smatra lošom, otkrila sam i Edgara Alana Poa koji me je nasmrt plašio. Saznala sam i da je kataloški broj za knjige o zmijama 666. Pronašla sam Sarojanovu *Ljudsku komediju* na policama između *Ljudske*

³ Reč violator znači i silovatelj. (*Prim. prev.*)

anatomije i *Fiziologije čoveka* odakle je verovatno niko nije pomerio od 1943. godine. Ali ja sam je pročitala i ona mi se obratila. Uprkos sebi zamišljala sam život sina emigranta koji veruje da je ljudska dobrota opipljiva i veličanstvena stvar. Počela sam da razmišljam o rečima poput opipljiv i veličanstven. Nastavila sam da čitam. Nakon što sam pročitala dobre knjige, krenula sam da čitam o ljudskoj anatomiji i fiziologiji čoveka i saznala sam da mi se i te knjige sviđaju.

U dve kratke godine zidovi moje srednje škole su pali i počela sam da osećam opojni miris sveta. Počela sam da zamišljam svoj budući život kakav ranije, bez knjiga, ne bi mogao ni da se začne u mojoj glavi. I tako nisam završila na motoru. Završila sam jureći po sporednim putevima uzvišenih, vijugavih rečenica. Pisac. Zamislite to.

* * *

Najvažnija stvar u vezi s knjigama koje sam čitala tokom svoje pobune jeste da one nisu bile ono što sam očekivala. Ne mogu da kažem da nisam imala prethodno iskustvo kada je književnost u pitanju, odrasla sam u kući punoj knjiga. Isto tako, sasvim dobro sam se snalazila i u maloj gradskoj biblioteci otkako sam postala dovoljno visoka da mogu da dohvatim i gornje police (mada gradska bibliotekarka nije volela decu i sprovedila je žestoku cenzuru) i željno sam iščekivala pokretnu biblioteku isto kao što gradska deca željno iščekuju kombi sa sladoledom. Moji roditelji su strasno želeli da njihova deca zavoje knjige te je tako glasno čitanje knjiga postalo centar našeg porodičnog života, a kada se TV pokvario trebalo im je otprilike dve decenije da ga poprave.

Opšte je poznato ipak da kada ljudi dosegnu izvesnu životnu dob, veoma precizno utvrde šta je to što njihovi roditelji očekuju od njih i okrenu se u sasvim suprotnom pravcu kao leminzi prema litici. Ja sam već bila objasnila svojim vršnjacima, kako bi me neko pozvao na sastanak, da su me odgajili vukovi i zaista je bilo krajnje vreme da prestanem s takvim stvarima. Ako je trebalo da nađem put prema knjigama za odrasle, morala sam to sama da uradim, na svoj način. Da čitam đubre, poput *Prohujalo s vihorom*. (Sada zapravo mislim da moja majka nije imala baš nikakvih problema sa knjigom *Prohujalo s vihorom*, ali je mudro ćutala.)

Sada kada sam i sama majka saosećam sa željom većine roditelja da uspostavimo kontrolu nad onim što će naša deca čitati, gledati ili raditi. Naše zaštitništvo jeste puno ljubavi, ali je pogrešno usmeren napor da zadržimo svoju decu unutar granica onoga što mi smatramo da je ispravno i sigurno. Naravno, ja želim da naučim svoje dete dobroti. Ali osim ukoliko bih uspela da kod sebe izazovem amneziju koja će pokopati celu moju prošlost, moram da uvidim da je nemoguće da svoju ćerku zadržim unutar sveta koji sam ja sama izmislila. Svet nastavlja da se kreće i zaista nije moguće zagaziti u istu vodu dva puta. Stvari koje su mene pripremile za život nisu iste kao i one koje će moje dete uvesti u svet odraslih.

Ono što me je otrglo od moje nadurene adolescencije i nateralo da se pokrenem, bile su knjige koje su mi omogućile da proživim tuđe živote. Videla sam peščane oluje, London, Građanski rat i Rodeziju. To što je Ret Batler rekao „prokletstvo” mi je bilo dosadno – jedva da sam i primećivala reči zbog kojih su majke brinule. Primećivala sam reči kao

što su *bar za obojene* s tim što je reč obojen⁴ bila napisana drugačije – onako kako ju je pisala Doris Lesing, i na kraju sam shvatila da ona zapravo označava rasizam. Zbog nje-ga su neka deca u mom okrugu morala da idu u odvojenu školu – to čak nije bila ni škola već jednodrugi zgrada Metodističke crkve – i da odrastaju bez tekuće vode u kući i bez nade da će ikad moći da poseduju farmu. Kada sam uzela knjigu *Marta Kvest*,⁵ roman čija se radnja odvija u Južnoj Africi, ona mi je širom otvorila vrata koja su se nalazila tik ispred mene. Shvatila sam da više ne mogu da ih zatvorim.

Ukoliko zaista postoji opasnost od knjiga poput *Marte Kvest* ili dela drugih književnika koja su bila zabranjivana, ta opasnost leži jedino u tome što će one obogatiti naše iskustvo i dublje nas povezati sa našim bližnjima. Ponekad one uzrokuju i talasanja. To se desilo u mojoj kući. Imali smo nekoliko trnovitih godina dok se nisam privikla na sva ta nova znanja u vezi s ljudskom komedijom, na ljudsku tragediju, nepravedan odnos prema nekim grupama ljudi. Obavestila sam roditelje da sam izmislila novi koncept koji se zove pravda. Na kraju sam naučila da se obuzdam. Začudo, nije bilo ubistava u međuvremenu.

Sada kada su moje adolescentske godine daleko iza mene, a koje tek očekuju moju ćerku, gotovo ostajem bez reči iz zahvalnosti prema upornosti i dobroj volji bibliotekara u eri koja je obeshrabrivala čitanje na nezamislive načine. Stvorili smo kulturu koja potcenjuje obrazovanje (u odnosu na ostatak industrijalizovanog sveta, u najmanju ruku), potcenjuje širinu iskustva (u poređenju s našim potencijalom), otvoreno obeshrabruje kritičko razmišljanje (sudeći po onome šta većina od nas gleda i čita) i pokazuje nepoverenje prema stranim idejama. Koliko mi je poznato, izraz „neamerički” se izgovara s namerom da uvredi.

Meni lično je najalarmantnije to što ljudi tolerišu cenzuru u školskim bibliotekama iz najbizarnijih i najneozbiljnijih razloga. Knjige iz umetnosti koje sadrže (o, užasa!) naga tela, kao i *Čarobnjaka iz Oza* zbog veštica. Ne uvek i svuda, ali svuda, uvek nešto zasmeta. A cenzura određenih ideja u nekim delovima države je dovoljna da poljulja nastavni plan na državnom nivou. Ponekad suštinski. Nađite izdavačku kuću dovoljno hrabru da u svoje srednjoškolske udžbenike uključi temeljnu diskusiju koja se tiče principa evolucije. Srećno vam bilo. A opet, svaki botanista, zoolog ili ekolog će vam reći da u njihovoj oblasti evolucija znači isto što i teorija mikroorganizama u medicini. Očekujemo od naše dece da spasu ono što je ostalo od naše planete, a iz popustljivosti prema religioznim ubeđenjima nekolicine, dozvoljavamo da čitave generacije budućih naučnika kličaju i rastu u vakuumu.

Roditelji koji veruju u kreacionizam imaju svako pravo da svojoj deci kažu da je svet nastao odjednom, 4004. godine pre nove ere. Sam bog zna da ja svojoj ćerki govorim stvari o ekonomskoj pravdi koje su isto toliko udaljene od glavnog toka američke dogme kao i kreacionizam od evolucije. Ali ne očekujem od nje da ode u školu i odbaci učenja istorije zapadnog sveta ili kapitalističku ekonomiju zbog mene. Isto tako, na roditeljima kreacionistima je da učine svoju priču ubedljivom svojoj deci nasuprot školske izložbe fosila

⁴ *Colour* – britanski način pisanja reči „boja” umesto *color* kako je Amerikanci pišu. (*Prim. prev.*)

⁵ Knjiga Doris Lesing. (*Prim. prev.*)

dinosaurusa, rešavanja genetskih zagonetki, kristalne jasnoće Darvinove logike i cele sjajne nauke o svetu koji evoluiraju. Nije na nastavnicima da stidljivo obilaze oko religije skrivajući teme koje bi mogle da dovedu do postavljanja neprijatnih pitanja kod kuće. Vera je po definiciji nepropustiva kada su u pitanju činjenice. Verovanje koje se može promeniti usled sticanja novih znanja je verovatno naučno, ne religijsko i vrednost nauke leži upravo u tome što je otvorena za revizije.

Ukoliko na ovoj zemlji postoji neki fatalni pojam to je ubeđenje da široka shvatanja mogu biti fatalna. Teška, uznemirujuća, strašna – sve to, da. Ali te povrede nikako neće biti smrtno za snažno dete. Pročitala sam Doris Lesing kada sam imala sedamnaest godina i ostala šokirana jer sam se probudila iz svoje mirne, slepe-za-boju kome i našla se u svom rasno podeljenom gradu koji sam zvala svojim domom. Shvatila sam da sam bila tupi učesnik u užasnoj stvari. Grizla sam nokte do krvi, besnela neko vreme protiv svih koje sam volela, potresena saznanjem koliko toga sam imala – i koliko još uvek toga imam – da naučim. Ali da nisam došla do tog saznanja, živela bih sitnijim, zlobnijim životom.

Prelazak je vredan oluje. Pitajte moje roditelje. Pre dvadeset godine verujem da bi rekli, „Evo, uzmite ovo dete, razmeni ćemo je za džak boba.“ Ali danas oni imaju posebnu policu u svojoj kući za knjige koje nose njihovo prezime na svom hrbatu. Mršava je to nagrada za debele roditeljske tomove strpljenja, sigurno, ali barem im ne rđaju motocikli ispod nadstrešnice.

Hvala Doris Lesing i Vilijamu Sarojanu i gospođici Ričij. I svim onim mudrim nastavnicima koji su spasili neku osornu dušu poput moje.

Izvornik: Barbara Kingsolver, *High Tide in Tucson: Essays from Now and Never*, Harper Collins Publishers, Inc., New York, 1995.

(S engleskog prevela Danijela Jovanović)